

ELS MOVIMENTS SOCIALS AL CAMP: LA UNIÓ DE PAGESOS

Andreu Peix

Enginyer agrícola i sociòleg

INTRODUCCIÓ

157

L'any 1994 arran de les primeres eleccions a Cambres Agràries, la democràcia arriba al camp, i finalment disset anys després de les primeres eleccions democràtiques li és reconeguda la seva representativitat a la Unió de Pagesos de Catalunya. La Unió de Pagesos guanya les eleccions amb un 69 % dels vots.

Amb diferents denominacions al llarg de les diferents eleccions, s'hi presenten també:

ASAJA, que és l'Asociación Sindical Agraria de Jóvenes Agricultores, secció agrària de la Confederació Espanyola d'Organitzacions Empresarials (CEOE), coalitzada un temps amb el IACSI, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, secció agrària del Foment del Treball, que a la vegada també està integrada a la CEOE. Està organitzada per províncies que depenen de Madrid; o sigui que no existeix una ASAJA-Catalunya, sinó una coalició electoral de les quatre províncies. El IACSI ja no es presenta a les eleccions.

JARC, que vol dir Joves Agricultors i Ramaders de Catalunya i que està integrada a la PIMEC, Petita i Mitjana Empresa de Catalunya. CEOE i PIMEC han fet diversos intents de coalitzar-se, darrerament una vegada més. Aquestes dues organitzacions tenen un segment d'agricultors amb un espectre ideològic prou consolidat al camp català que les va votant en les diferents eleccions.

La URAPAC (Unió de Ramaders i Pagesos de Catalunya), la candidatura de la Unión de Pequeños Agricultores, l'UPA, la secció d'agricultors autònoms de la Unió General de Treballadors, la UGT, mai ha aconseguit superar el llistó del 5 % per ser considerada representativa.

La ja no tan curta història de la Unió de Pagesos és la lluita per aconseguir l'espai que li pertoca, com a societat intermèdia, representant un sector ma-

goritari de pagesos de l'entramat de la societat civil en els àmbits rurals, en contra, sovint, d'una manera de pensar que considera que el sector agrari ha d'estar tutelat. Com es veurà, els diferents partits polítics en els governs tant de Barcelona com de Madrid han pretès mantenir unes estructures arcaiques per tal de controlar un sector que no els era favorable.

Es dibuixen tres períodes:

1. Els tres anys que van des de la seva fundació en la clandestinitat l'any 1974 fins a les primeres eleccions democràtiques, l'any 1977. La Unió de Pagesos s'avança als altres sindicats en desempallegar-se de la càrrega del sindicalisme corporatiu franquista.

2. Els llargs disset anys de lluita des del 1977, fins a aconseguir que la democràcia arribi al camp amb les primeres eleccions de l'any 1994. La Unió de Pagesos té clara la seva funció de sindicat no seguidor de cap organització política.

3. Els disset anys des del 1994 fins al 2011, que consoliden una manera d'actuar com a interlocutors del Govern en el sector agrari. La Unió de Pagesos aconsegueix que els governants entenguin la funció del sindicalisme al camp com a interlocutor dels seus problemes concrets.

ELS ORÍGENS

La Unió de Pagesos es crea el 1974, a la casa de colònies de Penyafort, a Pontons (Alt Penedès), en plena clandestinitat i lluita per la democràcia en els àmbits rurals. Els altres sindicats creats a partir de les estructures franquistes van haver de reciclar-se i treure's de sobre la càrrega corporativista que comportaven els seus orígens.

S'acorda el nom d'*Unió de Pagesos*, que vol ser la continuadora de tots els moviments que l'han precedit, abans i després de la guerra. No es vol identificar amb la Unió de Rabassaires, senzillament perquè la pagesia ha canviat molt en aquests anys. En el document fundacional «Als pagesos i ramaders de Catalunya» es reclama com a tasca urgent la d'organitzar-se per donar força als interessos econòmics i aspiracions socials propis. Cada comarca ha de formular el seu propi programa per tal d'ajustar-se més a la realitat viva de cada lloc.

El novembre del 1975 es mor el general Franco i s'inicia un nou període en el qual el conjunt de la societat espanyola a través de diverses instàncies podrà tenir l'oportunitat de participar d'una o altra manera en els canvis que anirà vivint el país.

El gener del 1976 apareix per primera vegada als diaris el nom de la Unió de Pagesos, arran de la Segona Assemblea de la Unió de Pagesos a Poblet (Conca de Barberà). La Unió de Pagesos és acollida arreu amb evident simpatia.

La pagesia està en ebullició, el Sindicat Vertical s'adona que perd el seu lideratge, i pensa que convocant manifestacions pot mantenir una continuïtat en el seu model de representativitat agrària. El maig del mateix any 1976 convoquen manifestacions a Tarragona i Lleida. Les manifestacions es convoquen a cada província des de la Cámara Oficial Sindical Agraria (COSA), que agrupa les Hermandades Sindicales de Labradores y Ganaderos locals. El dia 11 surten 10.000 pagesos a la manifestació de Tarragona. La Unió de Pagesos hi assisteix, l'encapçala i se la fa seva. En la manifestació del dia 25, són 20.000 els pagesos que surten a Lleida. Per demostrar la seva força, la Unió de Pagesos se separa de la manifestació i estableix un recorregut diferent. És la primera vegada que la Unió de Pagesos surt al carrer amb pancartes.

D'aquesta manera, les manifestacions de maig que són convocades per les respectives COSA provincials per contrarestar la força creixent de la Unió produeixen l'efecte contrari, perquè són capitalitzades per aquest nou sindicat, i signifiquen la realitat d'un moviment ja establert que s'expandeix ràpidament.

Basant-se en els múltiples ressorts de què disposen en els àmbits rurals, les COSA mantenen fermament la seva posició: que la reforma sindical l'han de fer ells. Aquest model és acceptat pels partits que encapçalen la reforma política, que no sempre accepten el protagonisme creixent en els sectors rurals del sindicalisme pagès.

En molt poc temps la Unió de Pagesos s'ha constituït en una força per tenir en compte. Ens trobem en l'època carismàtica de la Unió de Pagesos que, més que un sindicat, cal veure com a moviment ampli. Al camp l'ambient és molt receptiu a les propostes del sindicat. Els pagesos reclamen una organització que canalitzi totes les seves demandes insatisfetes, que no troben resposta en unes servils Hermandades Sindicales de Labradores y Ganaderos que han estat frenant els veritables interessos dels pagesos.

Les assemblees que es van realitzant arreu del país estan molt carregades de sentiment. A les primeres assemblees hi ha gent gran que plora. Són molts els pagesos que rememoren temps antics d'abans de la Guerra Civil i que dirigeixen les seves esperances en el que pugui fer el nou sindicalisme pagès per salvar-los de la seva situació. Es va consolidant una mística del que podran aconseguir tots els pagesos si s'uneixen.

Apareixen les primeres pintades a les Garrigues signades per la Unió de Pagesos: «Lluitem per l'oli». A finals de l'any 1976 es realitza de manera multi-

tudinària el I Congrés de l'Espluga de Francolí en època de permissivitat. Un gran lema a la pancarta de l'escenari: «Volem viure de la terra». El lema que es mantindrà al llarg dels anys. El sindicat ja està en marxa.

ELS ANTECEDENTS

S'ha de partir del fet que no cal que els moviments es produeixin de manera àmplia o que «apareguin» als diaris per comptabilitzar-los. Els agricultors poden haver trobat «sortides» als seus problemes, com per exemple deixar-ho córrer i anar-se'n, motiu pel qual aquests no solen comptabilitzar-se. El moviment cap a la ciutat ha estat prou estès. I també el control que exerceix la dictadura és molt més fort en el món rural que a les ciutats i fa que no exploti.

Als pobles s'ha anat consolidant una xarxa de simpatitzants amb l'escalfor del règim, cosa que entronca amb els cacics d'antany, els agricultors amb més propietat a cada poble. Però molts d'ells són substituïts pels nous comerciants o transformadors locals, enriquits amb la tecnificació de l'agricultura i l'emergència de les noves indústries alimentàries. Qui vol fer feina té la possibilitat d'entrar a la cooperativa del poble, tot i el control i els entrebancs posats des de l'Obra Sindical de Cooperació.

La recuperació econòmica significa el relleu de moltes associacions culturals, sardanistes o centres d'esplai als pobles. En aquestes institucions és on aprenen el treball en comú els futurs nous dirigents sindicals i polítics al camp. Tot i això, el control a les zones rurals havia estat ferri, ja que fins i tot qui sortia massa del poble era clarament detectat i posat sota sospita.

Cal citar la feina feta des de la Joventut Agrària Rural Catòlica, que s'expandeix a principis dels anys setanta. Els anys 1973-1974, en paral·lel a altres moviments d'Església en què les bases volen anar més enllà de la jerarquia, la Joventut Agrària Rural Catòlica entra en crisi i es desfà. Molts dels militants formats en aquest moviment anirien entrant més endavant a la Unió de Pagesos.

S'inicia un procés de descomposició del règim, que no es troba en situació de prendre fortes mesures. El 1973 es produeixen les primeres «guerres» del tomàquet i del pebrot, a Navarra. El 1974, la de la llet a la Cornisa Cantàbrica. Els anys 1974 i 1975, les de l'espàrrec a la Rioja i Navarra. El 1975, la campanya contra l'obligació de l'Entrega Vínico-Alcoholera arreu d'Espanya. La «guerra» del *panizo* a Aragó, el 1976.

A partir de les «guerres» es van creant grups de defensa, que conduiran a la constitució de sindicats des de la base agrària, i per tant connectats a la realitat

propera. El sindicat corporatiu, l'Hermandad de Labradores y Ganaderos, de cotització obligatòria, es veu així superat per l'acció espontània dels agricultors, que veuen com l'Hermandad ja no pot donar resposta als seus problemes.

Paral·lelament, cada vegada és més gran el percentatge de producte total de l'explotació que es comercialitza. Així, el joc del mercat introdueix un element de major inestabilitat, ja que l'explotació agrària es troba immersa en el mercat i les seves rendes comencen a dependre cada vegada més de la relació d'intercanvi amb els altres sectors. Els problemes de comercialització es fan més greus i es transformen en el coll d'ampolla del desenvolupament, una vegada esgotades les possibilitats del creixement obtingut amb l'aplicació de les noves tecnologies. Les cooperatives creades abans de la Guerra Civil molt sovint no serveixen per a les noves necessitats que apareixen i s'haurien de transformar.

La crisi ha aparegut amb retard i cal considerar l'any 1975, al principi de la nova etapa democràtica, com la fita que implica l'esgotament del model iniciat el 1959 amb el Pla d'Estabilització. Aquesta fase d'onze anys de duració acabarà el gener del 1986, amb l'entrada a la Comunitat Econòmica Europea, que marcarà una nova orientació del nostre sector agrari.

EL PES DE L'AGRICULTURA

De la postguerra a les primeres tractorades, es van produint grans canvis en la forma de vida dels agricultors catalans. La població de Catalunya passa de tres milions d'habitants, als anys quaranta, als prop de *sis milions* consumidors d'aliments. Sense la immigració, amb el seu índex de creixement vegetatiu Catalunya seguiria actualment per sota dels tres milions.

Paral·lelament, es produeix dins de Catalunya una emigració del camp cap a la ciutat per les mateixes raons. Així és com la població activa agrària ha passat de 330.000 agricultors als anys cinquanta, el 22 % de la població activa catalana, als 168.000 dels anys vuitanta, fins als 60.000 actuals, per sota del 2 %, i que es distribueixen ja a parts iguals entre pagesos autònoms i treballadors del camp assalariats.

D'aquesta manera un factor determinant de l'agricultura a Catalunya és que és una població que ha més que doblat, cosa que fa que siguem importadors de productes agraris: panís i soja. Però la gran importància de les indústries agroalimentàries, que creixen prop del consumidor, és que fan que s'equilibri la balança alimentària de Catalunya, ja que exporten productes

d'alt valor afegit. La incidència d'aquestes empreses a casa nostra significa una major demanda de productes per transformar i per tant la consolidació de l'activitat agrària a diferents comarques pel que fa al raïm, la llet, el porc, l'avi-ran o l'alfals. A més, els nous hàbits alimentaris d'una societat urbana cada vegada més estesa permeten el manteniment d'una activitat agrària fortament especialitzada en l'hortofructicultura i la ramaderia.

Així és com Catalunya, escassa en sòl agrari de qualitat, aconsegueix ser la tercera comunitat autònoma quant a valor de la producció final agrària, per darrere d'Andalusia i Castella i Lleó, molt més extenses. I de llarg Catalunya és la primera regió productora agroalimentària d'Espanya i el primer clúster agroalimentari d'Europa. Al darrere hi ha un sector agropecuari sòlid subministrador d'aquest important nucli de població urbana.

ELS PRIMERS ANYS DEL POSTFRANQUISME. LA GRAN TRACTORADA DEL 1977

La Unió de Pagesos s'estén arreu, arran de les tractorades d'ara just fa trenta-cinc anys. La primera es produeix el febrer del 1977 amb més de 18.000 tractors a les carreteres (112.000 arreu d'Espanya, on s'han afegit els tractors de les diferents Unions de Agricultores y Ganaderos), seguida per la de l'any següent amb uns 17.000 tractors (30.000 arreu d'Espanya).

El tractor és un element nou, un símbol. Són les primeres tractorades de la història del país. Les corrues de tractors al llarg de les carreteres catalanes impressionen. El president Tarradellas va a trobar-se amb els pagesos. També els abats de Poblet i Montserrat. Es tracta d'un moviment social ampli. Als pobles tanquen moltes botigues en una mena de vaga general.

Per valorar la importància de les tractorades, comparem els tractors que van sortir a la carretera amb el nombre de tractors matriculats (vegeu la taula 1).

TAULA 1. Comparació tractors matriculats - tractors a les tractorades

Províncies	Tractors matriculats	Tractorada 1977		Tractorada 1978	
	Nombre	Nombre	%	Nombre	%
Barcelona	10.454	670	6	1.929	18
Girona	8.001	200	2	1.190	15
Tarragona	9.710	3.255	33	3.860	40
Lleida	20.286	14.000	69	9.900	49
Total Catalunya	48.451	18.110	37	16.789	35

Font: *La Terra* (març 1977).

Cal tenir en compte que més d'un pagès té dos tractors, el nou i el vell, i solament en treu un. Així també es pot entendre la gran afiliació que s'aconsegueix en ocasió de les tractorades, que és quan es forma el sindicat amb la penetració que té avui dia. Després ha calgut administrar tot el que s'ha aconseguit i organitzar, entre altres, per exemple, també el cobrament de les cotitzacions.

La Unió de Pagesos de Catalunya s'origina com a moviment en el sentit que, d'una manera més o menys difusa, un gran nombre d'agricultors que comparteixen unes actituds realitzen unes accions més o menys espontànies i no institucionalitzades.

El moviment és originat directament per les crisis de sobreproducció sense uns canals de comercialització transparents, en un moment de dificultats econòmiques per les quals passa el país, i de por i debilitat en l'àmbit polític dels qui fins aleshores havien estat els poders fàctics locals.

Els estaments locals, amb els primers moviments de protesta impulsats per la Unió de Pagesos, són agafats de sorpresa i no s'estan d'acusar la Unió de radical. Les accions de la Unió els posen en evidència i trenquen el seu discurs del mite del camp unit contra la ciutat o el de l'orgull i la incorruptibilitat de l'agricultura com a forma de vida.

Sense el treball de sensibilització dels mesos anteriors, la tractorada no hauria estat possible. No es tracta, per tant, d'un fet improvisat, sinó que havia estat preparat a fons amb les assemblees dels mesos anteriors: de l'ametlla, de la llet, dels cereals, de l'oli, i la gran assemblea al Camp de Mart de Tarragona. Això no vol dir que l'èxit no sorprengués el sindicat convocant, i també les instàncies governamentals. Per reconduir el nou moviment, des del Ministeri d'Agricultura es gestiona amb Televisión Española que els líders de les unions apareguin breument en un informatiu, cosa que en una època de sequera informativa es considera un èxit.

En sortir tothom al carrer, les Hermandades queden totalment desmarcades. Així, la tractorada significa la concreció en una acció de la idea sindical de la Unió: la capacitat d'unió i de força de tots els pagesos. El que en el I Congrés de l'Espluga de Francolí es teoritza, en la primera tractorada es practica, i es demostra l'eficàcia organitzativa del sindicat. Amb la sortida de tractors cau ja la frase feta que els pagesos són individualistes i que mai no es poden unir. El sindicalisme agrari ja és possible i la tractorada representa una plataforma formidable de llançament del sindicat, que es consolida definitivament en les comarques que ja estaven organitzades i que en les altres aprofita per donar-se a conèixer i iniciar la seva organització. L'augment d'afiliació és espectacular. Amb la gran tractorada es produeix l'emergència d'unes

noves necessitats larvades, que troben uns canals d'expressió en el nou sindicalisme democràtic.

L'adopció d'innovacions tecnològiques per produir augments de producció fins aleshores havia estat relativament fàcil. A més, les empreses que les comercialitzaven ja s'havien preocupat de donar-les a conèixer. Hi havia, però, altres innovacions: les organitzatives, més difícils d'adoptar i que requereixen un marc democràtic si no se'n vol comprometre l'eficàcia.

Un mes després de la tractorada apareix el decret de llibertat sindical i el 6 d'abril de 1977 es legalitza la Unió de Pagesos, al cap de dos anys i mig d'haver-se fundat. El sindicat ja està legalitzat, ara cal que se'l reconegui com a interlocutor. Crear un sindicat, contribuir al retorn de la democràcia, aconseguir-ne la legalització i actuar com a canalitzador dels neguits dels pagesos és bastir els eixos d'una política agrària en un país democràtic.

La primera gran tractorada no equival a un moment àlgid, sinó a l'inici d'un ampli període de gran activisme de la Unió de Pagesos. D'aquesta manera, la Unió de Pagesos ha fet molt per a la normalització democràtica del país, i més en uns temps en què el poder local, els ajuntaments i algunes cooperatives, estan encara a mans de gent del règim antic.

La Unió és un sindicat constituït abans de la institució de la democràcia al país. En canvi, els altres sindicats tenen els seus orígens en els dirigents de l'antic Sindicat Vertical, i això els marcarà. Quan veuen que el camí de les Cambres Agràries ja no els serà propici, un seguit de personatges del règim anterior, utilitzant els recursos que els proporcionen les Cambres Agràries, van constituint diferents sindicats que finalment han acabat ajuntats a ASAJA i la JARC. L'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, com que es tracta d'un sindicat constituït per aleshores grans propietaris, al llarg del franquisme havia pogut mantenir-se dins el sindicalisme vertical. Avui ja ni es presenta a les eleccions.

Apareixen, no obstant això, diverses pugnes per dominar els pagesos des de la UCD. En aquells temps no s'entenia com unes unions que pertanyen al sector agrari, l'adjudicació del qual «tocava» a la dreta, s'oposessin al Govern.

Després, en aconseguir el poder, el PSOE tampoc entén com poden oposar-se al Govern unes unions progressistes, que per aquesta raó «toquen» al seu partit. La Unió de Pagesos es defineix com a *progressista* des dels seus primers Estatuts. En el transcurs de les diferents eleccions polítiques no s'han pogut atribuir a les unions vots a la dreta o a l'esquerra, a part que són termes prou allunyats del pensament polític dels pagesos i cada vegada més també en els altres àmbits.

El que també han fet després les unions, estem parlant de sindicats, ha es-

tat influir en el fet que el vot agrari es decanti en contra del partit que no ha volgut reconèixer la seva personalitat independent de qualsevol partit. A més, s'ha d'anar en compte amb les visions globalitzadores i urbanes, allunyades de la realitat camperola, ja que tampoc existeix un àmbit rural sinó molts àmbits rurals. D'altra banda, el pagès i les seves explotacions familiars són molt heterogènies. Per tant, s'ha de tenir molta cura a l'hora de posar etiquetes, ja que els comportaments dins el sector agrari són molt diversos. La tendència a la categorització permet avançar, però sovint per un camí equivocat, pel fet que la realitat sempre serà més viva que el que puguem interpretar.

Les primeres eleccions municipals de l'any 1979 marquen una fita cabdal perquè aconseguen la democratització de les àrees rurals. En llistes com a independents s'hi presenten moltes candidatures de la Unió en molts pobles. En les eleccions següents molts dels alcaldes o regidors de la Unió elegits als diferents municipis aniran decantant-se per diferents partits de l'espectre parlamentari. Així, la Unió de Pagesos actua aquests anys com a viver de polítics, ja que molts dels seus millors homes han passat a ser alcaldes, regidors, presidents de cooperatives, diputats provincials, diputats a Madrid o parlamentaris.

Les primeres eleccions autonòmiques a la Generalitat de l'any següent, el 1980, permeten la illusió d'obtenir una política agrària adaptada a les necessitats específiques del Principat. Guanya CiU, que forma govern, amb el suport d'UCD i ERC.

LES CAMBRES AGRÀRIES: EL MANTENIMENT DEL FRANQUISME AL CAMP

Amb la primera tractorada s'aconsegueix la legalització dels sindicats al camp i amb aquesta la de la Unió de Pagesos, però la *democràcia* no arriba de debò al sector agrari fins a l'any de les primeres eleccions sindicals a Cambres Agràries de Catalunya, el 1994. O sigui disset anys després de la legalització dels sindicats, el 1977.

Les tractorades i mobilitzacions tenen com a eix el reconeixement de la funció dels sindicats de pagesos com a representants dels interessos de la pagesia. En canvi, l'estratègia dels partits en el poder se centra a mantenir les Cambres Agràries com a entitats de control del sector agrari. Primer és la UCD, però fan el mateix el PSOE i CiU, que volen mantenir un aparell d'Estat al sector agrari fidel, i saben que la Unió de Pagesos i les *uniones* arreu d'Espanya no ho són.

Quan durant la Guerra Civil, a mesura que l'exèrcit de Franco va conquerint zones a les forces lleials a la República, les organitzacions sindicals són declarades fora de la llei i també les cooperatives, els locals utilitzats per la Unió de Rabassaires i els altres sindicats agraris i moltes cooperatives són confiscats pel Règim, que converteix les seves dependències majoritàriament en Hermandades.

El gener de 1940 es decreta la Ley de unidad sindical, complementada al desembre amb la Ley de bases de la organización sindical, en l'article 19 de la qual queda especificat que tots els *comandaments* dels sindicats correspondran necessàriament a militants de la FET i de les JONS (Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista).

El 1941 queda establerta la unitat política i sindical del camp espanyol en crear-se les Hermandades Sindicales de Labradores y Ganaderos com a organismes corporatius de dret públic. Queden vinculades al poder executiu, ja que n'és titular el Ministeri d'Agricultura, i són d'afiliació i vinculació obligatòria. S'estableixen 8.500 Hermandades, una a cada municipi. Totes elles es regeixen per una Junta Nacional, que el 1961 canvia el nom per Hermandad Nacional. Durant trenta-quatre anys constituïran el Sindicat Vertical dels agricultors. S'envolta, a més, tota la política agrària de la vestidura ideològica de la construcció agrarista de la *sobirania dels camperols*. En els actes agraris, s'acompanya l'imperial «¡Arriba España!» amb «¡Arriba el campo!». D'aquells temps n'ha quedat encara un pòsit en moltes de les actituds d'avui.

La gran tractorada del 1977 representa el cop de gràcia al sindicalisme vertical i s'aconsegueix la Llei de llibertat sindical i la legalització dels sindicats democràtics agraris, entre els quals la Unió de Pagesos. Davant l'enfonsament del sindicalisme vertical, des de l'Administració reaccionen tard llançant sindicats grocs que fracassen perquè les estructures prefabricades des de dalt no arrenen. Tant verticalistes com reformistes elaboren una alternativa per frenar el nou sindicalisme democràtic.

El 15 de juny, el mateix dia en què se celebren les primeres eleccions democràtiques en quaranta anys i en què surt elegit Adolfo Suárez, es publica el decret predemocràtic de constitució de Cambres Agràries. En la introducció de la nova normativa queda escrit: «Ratificada la constitució, no hi ha motiu per mantenir la situació actual, per la qual cosa s'ha de tornar al sector agrari la plenitud dels seus drets, en igualtat de condicions amb la resta dels sectors productius». Però no serà així.

En ocasió dels Pactes de la Moncloa, segons han explicat diversos participants, en la negociació es discuteix explícitament el tema de les Cambres Agràries i els partits acorden no eliminar el verticalisme del sector agrari i

mantenir-hi un tracte diferencial respecte al sindicalisme dels altres sectors productius. Així, la transició democràtica al camp queda estroncada amb aquest model organitzatiu corporativista al camp. Els nombrosos dubtes que han tingut diverses formacions polítiques davant el futur de les verticalistes Hermandades, després anomenades Cambres Agràries, s'entenen perquè es consideren com un formidable aparell d'Estat per controlar les zones rurals, on no acaben d'arribar les seves estructures de partit.

Així comença una altra de les campanyes més difícils de la Unió de Pagesos que marcaran la seva història. Encara avui queden patrimonis agraris que no han estat tornats als pagesos, que s'han quedat ajuntaments, sindicats obrers o la CEOE, i que no poden ser utilitzats pels sindicats agraris.

S'hi esmerçaran moltes energies, ja que s'hi juga l'existència mateixa del sindicat, i de les seves funcions especialitzades. És la pugna per la defensa d'un espai en la societat democràtica naixent que aquesta no s'esforça gaire a consolidar.

El 1980 el Parlament de Catalunya aprova un projecte de resolució per fer desaparèixer les Cambres Agràries. En el termini d'un mes el Consell Executiu ha de presentar una llei per la qual es dissolguin les Cambres Agràries i es pacti una solució per al tema dels patrimonis. La llei que el Govern de CiU propugna és finalment retirada del Parlament a instàncies de la Unió de Pagesos. I també la nova que s'elabora el 1982.

La nova Llei de Cambres Agràries del Govern de CiU del 1985, i ja en van tres, aconsegueix avançar-se uns mesos a l'espanyola Llei de bases del règim jurídic de les Cambres Agràries. La llei catalana estableix unes Cambres Agràries provincials. La Unió de Pagesos presenta un recurs al Síndic de Greuges i al Defensor del Pueblo contra la Llei de Cambres Agràries, ja que vulnera els drets democràtics perquè imposa l'afiliació i la cotització obligatòries, deixa sense resoldre el problema del patrimoni sindical, envaeix competències dels ajuntaments i polititza els serveis públics. Sota cap concepte el recurs no inclou arguments contra la capacitat del Parlament de Catalunya per legislar sobre Cambres Agràries. De fet, al mes de setembre la Unió de Pagesos ja havia reclamat de manera urgent el traspàs de les Cambres Agràries del Govern de l'Estat a la Generalitat de Catalunya, defensant, més que ningú entre la pagesia, que el Govern de Catalunya tingui competències plenes.

Finalment, un 18 de juliol de 1989, el Tribunal Constitucional, en la seva sentència sobre la llei catalana de Cambres Agràries de 1985, declara que la llei no pot obligar els pagesos a afiliar-se a les Cambres Agràries catalanes, ja que això s'estima contrari al dret de no associar-se i per haver-se inserit en l'antiga configuració de les Cambres, que incloïa l'afiliació obligatòria. Tenint en

compte la Constitució, l'alt tribunal anul·la aquesta imposició «a tots els professionals del sector agrari» perquè s'oposa a la llibertat i «a l'autonomia de l'individu per elegir entre les diverses opcions vitals que se li presentin». D'altra banda, reconeix el dret del Parlament de Catalunya a legislar sobre la matèria sempre que es respecti el dret de l'Estat espanyol a fer la Llei de bases corresponent, ja que les Cambres Agràries participen de la natura d'Administració pública i la legislació bàsica d'aquesta és competència de les Corts espanyoles.

La llarga sentència destaca reiteradament que les Cambres Agràries actuals són (textualment) «hereves del franquisme», i retreu la concepció i la terminologia amb què el decret d'UCD del 1977 les va crear, perquè reproduïxen l'estructura de les anteriors Hermandades Sindicales, locals, i de la Cámara Oficial Sindical Agraria, provincial.

Els arguments que aporta el Tribunal Constitucional, tot i que ha calgut esperar llargs anys, múltiples legislatures estatals i autonòmiques i lluites i enfrontaments evidents o soterrats que s'haurien pogut estalviar, concorden plenament en moltíssims aspectes amb el que la Unió de Pagesos havia defensat.

En un principi arreu de l'Estat, i també a Catalunya, a les Cambres Agràries s'hi han refugiat els tardofranquistes, que imposen una sortida antidemocràtica per part del Govern d'UCD. Però es tracta d'una organització molt obsoleta que arrossega massa residus del passat i que ja no pot reaccionar ni oferir cap alternativa mínimament progressiva. El desenllaç, amb la sentència del Tribunal Constitucional, és que venç la democràcia. Però la reticència del PSOE per convocar eleccions al camp es deu al fet que sap que si se celebren perdrà el control que pot exercir a través de les Cambres Agràries i això fa que la situació es mantingui estancada durant molts anys, amb la complicitat dels altres partits de govern del país.

La mateixa CEOE, contradient la posició de l'ASAJA, la seva branca agrària, en l'afer de les Cambres Agràries, sol·licita el 1990 que es doni llibertat d'afiliació i de cotització a les Cambres de Comerç, Indústria i Navegació, que veuen com a competència. Ho aconseguiran molt aviat amb les Cambres de la Propietat Urbana, però no serà fins al 2011, vint-i-un anys més tard, que l'afiliació a les Cambres de Comerç ja no sigui obligatòria.

El 1991, el Consell de Ministres aprova un nou projecte de Llei de Cambres Agràries amb el qual es pretén adaptar el seu règim jurídic als criteris emanats del Tribunal Constitucional. La via queda expèdita per efectuar les primeres eleccions sindicals al camp, que a Catalunya se celebraran el 1994.

L'any 1994, arran de les primeres eleccions a les Cambres Agràries, disset anys després de les primeres eleccions legislatives del 1977, la democràcia arri-

ba al camp, i finalment li és reconeguda la seva representativitat a la Unió de Pagesos de Catalunya.

Les eleccions són importants perquè posen les coses en el seu lloc:

L'any 1984, el Decret 378/1984 havia assignat una representació a la Unió de Pagesos del 18 %, contra un 61 % de representació a l'ASAJA.

L'any 1985, el conseller d'Agricultura Miró presenta l'enquesta encarregada a Metra Seis que conclou que «La Unió de Pagesos es el único sindicato agrario con peso importante».

Al juliol de l'any 1994, el Decret 190/1994 apuja la representació que atribueix a la Unió de Pagesos al 24 %, contra el 48 % que dóna a l'ASAJA.

Finalment, uns mesos més tard, a les primeres eleccions sindicals a Cambres Agràries del novembre de 1994, el resultat és del 69 % per a Unió de Pagesos i solament del 16 % per a ASAJA. La representació per decret del sindicat anomenat avui JARC passa del 21 % el 1984, al 29 % el 1994 i es queda en un minso 15 % en les eleccions. Queda per tant clara la funció de les eleccions al camp: la d'aclarir la representativitat fefaent de cadascú, no la que vol assignar a dit a les organitzacions amigues el govern de torn.

Arran del resultat de les eleccions del 1994, en visitar, l'executiva del sindicat guanyador, el president Pujol, aquest els diu: «Això que heu aconseguit ningú ho ha fet mai a Catalunya: ara el difícil serà mantenir-vos».

Des d'aleshores les eleccions sindicals agràries s'han anat celebrant cada quatre anys. A les darreres, les cinquenes, del febrer del 2011, la Unió de Pagesos manté la seva hegemonia amb un resultat del 56 %, davant del 24 % de la JARC, el 16 % d'ASAJA i el 4 % de la URAPAC-UPA-UGT, aquesta per sota del 5 % necessari per obtenir representació.

DE MOVIMENT A SINDICAT

El moviment de les grans tractorades s'inicia amb els típics components de les respostes agràries tradicionals: moviments titllats sovint d'«espasmòdics», una mena d'explosió col·lectiva «messiànica», de moviment assembleari amb recel cap a tot el que és urbà, partits polítics inclosos. Però a la ciutat també es dóna aquest messianisme i les lluites obreres també poden ser considerades «espasmòdiques». Per tant, el qualificatiu d'*espasmòdic* que es vol atribuir a molts moviments pagesos no deixa de ser sovint una visió allunyada del problema, una visió de «titular de diari» del tema, en el sentit que hi ha notícia quan hi ha soroll i es mereix un titular, no quan el conflicte està en gestació. Molts solament s'adonen que els agricultors existeixen quan surten a la car-

retera o als diaris. Així, des del camp es podrien també anomenar «espasmòdics» molts moviments urbans.

Quan les possibles vies de negociació es trenquen, es perd la paciència i no es pot aguantar més. Aleshores és quan cal que hi hagi una organització que sàpiga aconduir les energies dels afectats. Quan se superposen diferents conflictes, el moviment considerat fins aleshores com adormit es revifa, es radicalitza. És quan es produeix l'«espasme», i com més gran apareix, molt sovint vol dir que millor s'havia preparat el moviment. Sense un treball previ, no hi ha «espasme». Les manifestacions de maig de les grans tractorades havien estat precedides d'un treball previ. Els moviments socials no es poden analitzar des d'una visió allunyada a partir de les dels titulars als diaris, les «convulsions» que apareixen de manera intermitent, sinó pels treballs de cada dia de l'organització, que són els que asseguraran l'eficàcia dels «espasmes» cíclics.

Les manifestacions de maig del 1976 es van produir perquè hi havia un sindicat que anava creixent arreu de Catalunya i les tractorades del 1977 van anar precedides de tot un seguit d'assemblees dels diferents sectors de producció arreu.

L'actuació carismàtica dels primers temps aconsegueix trencar amb la *tradicció* i la *burocratització* del sindicalisme vertical imperant. En molt poc temps s'atreuen nombrosos prosèlits en ocasió de les tractorades i altres manifestacions d'abast ampli.

Després de les grans tractorades del 1977 i el 1978, el II Congrés de la Unió de Pagesos a Cervera del maig de 1979, al cap de cinc anys de la seva fundació, significa l'estructuració de la Unió de Pagesos com un sindicat normal. Un llibret de cent cinquanta pàgines recull les ponències que s'hi van aprovar (Unió de Pagesos, 1979). En Josep Riera, el coordinador nacional del sindicat, en el discurs final parla de «l'orgull de ser pagès», que és el lema implícit per damunt del lema del congrés que figurava a l'escenari de l'acte final: «Per la unitat i la justícia al camp». El *mite* ha anat cedint el pas a la *racionalitat*. Ja no tot pot seguir funcionant per voluntarisme, per la qual cosa es constitueix una estructura tècnica i administrativa mínima. El *carisma* es va «rutinitzant» i es va transferint a tots els diferents nivells en què s'ha estructurat l'organització.

En els seus primers Estatuts la Unió de Pagesos es defineix com a sindicat *unitari*, en el sentit que hi caben tot tipus de pagesos i ramaders, sense discriminacions per idees; *democràtic*, que en els temps en què es funda té la seva importància; *independent* de l'Administració, dels partits polítics i dels grups econòmics, i *coordinat* amb les altres unions de la resta de l'Estat.

La Unió de Pagesos mai ha volgut definir-se com a *assembleària*, com per exemple figura en els Estatuts de la Unión de Agricultores y Ganaderos de

Zamora. Els dirigents de la Unió s'han anat forjant en els diferents actes i mobilitzacions que es fan arreu a partir dels problemes que van sorgint. Saben prou bé prendre decisions a peu de carretera quan convé, en les manifestacions o assemblees locals segons els conflictes que es produeixen.

Ja no fa servir el terme *reivindicatiu* en el llenguatge parlat, molt utilitzat als inicis. És un signe dels temps, però també perquè el sindicat vol anar més enllà de la reivindicació. Avui empra més els termes de *defensa* o de *lluita*.

El 1984, al Congrés de Torroella, s'afegeixen als Estatuts els termes de *progressista* i *nacional català*, que matisen el seu unitarisme.

El 1988, al Congrés de Vic, s'incorpora als Estatuts el qualificatiu de *professional*.

El 2000, al Congrés de Figueres, s'hi inclou el terme *empresaris*, tot i que sempre defensarà l'*explotador directe*. Amb el temps anirà deixant el terme d'*explotació familiar agrària* i defensa l'*agricultor a títol principal*, terme comunitari.

El 2012, al Congrés de Girona, s'aprova introduir en el capítol de sancions dels Estatuts que «es consideraran infraccions greus incomplir i no acceptar els acords presos democràticament en els òrgans de govern propis del sindicat i trencar la disciplina sindical». El moviment inicial fa temps que ha quedat enrere i el sindicat ja té una cohesió interna.

En tots els congressos cada comarca té els delegats que li corresponen segons els afiliats que té cotitzant: un delegat per cada cinquanta afiliats. Cada comarca té un mes per presentar esmenes a les diferents ponències. Per canviar els Estatuts, des del Congrés de les Borges Blanques del 2008, es requereix una majoria de dos terços. L'organització ja és prou madura, amb uns Estatuts compostos per uns cent cinquanta articles. Es nota la formació de molts afiliats en les juntes de les cooperatives.

Els congressos duren dos dies i el tercer dia es convoca un acte públic multitudinari en un gran auditori, on assisteixen afiliats i famílies des de les diferents comarques, que organitzen autocars, i s'acaba amb un dinar, usualment en un poliesportiu.

UNA FUNCIO D'AGLUTINACIO

L'heterogeneïtat del sindicat és real a causa de les diferents remuneracions, produccions i, fins i tot, en algun moment donat, dels interessos dels afiliats. D'aquí la importància que la Unió dóna al seu element cohesionador, al fet familiar de l'*explotació agrària*, primer, i al fet de ser *agricultor a títol principal* i de tractar-se d'*empresaris autònoms*, després. Aquest principi aglutinador,

base del sindicat, haurà de compensar l'aïllament físic i dispers característic de la població agrària i rural.

Però això no serà obstacle perquè el nombre d'afiliats a la Unió de Pagesos sigui més elevat, en proporció, que el dels sindicats obrers. El fet que el nombre d'associats potencials, la pagesia, s'hagi anat reduint ràpidament no fa que es redueixi el percentatge d'afiliats, ans al contrari, ja que aquesta disminució dels agricultors reforça la necessitat d'unir-se.

L'altre element cohesionador dels pagesos és la força dels altres grups de pressió. Els pagesos s'organitzen en el grau en què els altres grups de pressió estan organitzats. Així, es produeix la paradoxa que a Europa com menys són els pagesos més ben organitzats estan, ni que sigui per neutralitzar els altres poders del sector, primer les empreses agroalimentàries i les cadenes de distribució després. Precisament, al Congrés de la Unió de Pagesos a Girona del març del 2012 es discuteixen dues ponències: una, com de costum, de «Política agrària», i l'altra, l'«Organització de la pagesia en relació amb el funcionament del mercat», que reflecteix el canvi d'equilibris de poder al sector agroalimentari.

ACTUACIONS

La Unió de Pagesos és un sindicat d'empresaris, com queda escrit en els Estatuts, però es tracta d'un sindicat d'autònoms, d'aquí que formi part avui de la Taula d'Autònoms de Catalunya (TAC).

Participa anualment en les negociacions col·lectives dels assalariats al camp pel cantó dels empresaris, amb la particularitat que al sector hi ha tants empresaris com treballadors.

En analitzar les actuacions de la Unió de Pagesos ja s'ha explicat en detall com va haver de dedicar molts esforços per aconseguir el seu reconeixement.

Un dels seus grans eixos de treball ha estat, ja des dels primers moments, la defensa de la terra. Precisament en la primera gran manifestació de la Unió de Pagesos a Barcelona del 3 de febrer de l'any 1980 (la gran majoria de manifestacions es fan a Lleida o Tarragona), la pancarta que encapçalava la manifestació era la mateixa que la dels segadors del 7 de juny de 1640: «Visca la terra. Mori el mal govern». Els conflictes de la terra han estat constants. En uns primers temps la defensa dels parcers desnonats pels propietaris, fins a aconseguir una Llei de contractes de conreu amb el mateix nom de la que va produir el conflicte amb els rabassaires als anys trenta del segle passat.

Hi ha tots els projectes que comporten les expropiacions de les millors

terres arreu, principalment en terrenys de corredor: ferrocarrils, autopistes, carreteres, línies elèctriques, aqüeductes, oleoductes, gasoductes o l'etileno-ducte de Tarragona a Martorell. El fet de doblar la població de Catalunya en una generació ha comportat una bona ocupació del territori per part d'actuacions urbanes, amb la corresponent lluita del sindicat per la defensa pel manteniment de sòls agrícoles, molts dels quals d'alt valor ambiental. En destaca per la seva actualitat el Parc Agrari del Baix Llobregat, en una defensa heroica d'uns terrenys amenaçats per tots cantons, amb el suport de la Diputació de Barcelona, però en contra sovint dels mateixos municipis que formen part del Parc. L'actuació de la Unió de Pagesos en contra de la Generalitat, que proposa el Parc per instal·lar-hi el projecte de l'Eurovegas, ha estat prou decidida i aliada, com és costum en aquests casos, amb grups ecologistes. Hi ha pagesos que no tenen successió que poden ser favorables a vendre la terra a preus urbans, amb el que això significa per a la seva jubilació. La Unió de Pagesos ho ha tingut clar de fa temps, ja que ha passat per processos similars que s'han debatut prou: el sindicat defensa els qui volen seguir amb l'activitat agrària, no els pagesos que volen abandonar.

Un nou fenomen és la *defensa de l'activitat agrària en les zones agràries*, quan hi ha un ciutadà urbà que s'ha comprat una masia com a segona residència i al qual molesten les pudors de la granja veïna i la denuncia, quan la llei ja està obligant a treure les granges dels nuclis dels pobles.

El sindicat també ha d'anar-se oposant als ajuntaments que prohibeixen escampar fems en tots els camps del municipi. La Unió de Pagesos accepta les prohibicions d'escampar-los els caps de setmana i defensa que l'aplicació de fems és pròpia de l'agricultura sostenible i de l'agricultura ecològica.

La lluita de l'aigua és un clàssic dels pagesos: «Lo riu és vida» és el lema de la campanya contra el transvasament de l'Ebre que ha inclòs sempre la Unió de Pagesos. Recordem la gran manifestació a Barcelona del 6 d'abril de 2003. De fet, avui la producció d'horta i fruita en el regadiu a Catalunya supera de llarg la del secà.

Una altra lluita que ha durat anys des del franquisme és la de la Seguretat Social agrària, que fa un parell d'anys que s'ha aconseguit equiparar amb la del règim general de la Seguretat Social.

Com a interlocutor amb Hisenda el sindicat hi negocia també la reducció dels mòduls que s'han de pagar en cas de reducció de collites o en cas de calamarses o gelades.

Es tracta d'un sindicalisme solidari de vocació general però també organitzat per sectors de producció especialitzats, de l'horta, la fruita, els fruits secs i l'avellana, els cereals, els farratges, l'oli, el vi, l'apicultura, el conill, la llet, el

porc, el bosc, l'agricultura ecològica... Cada producció té la seva sectorial, amb consells comarcals, executiva i representant al Consell Nacional, on la representació és comarcal però amb un delegat que hi representa cada sector de producció.

Les actuacions per sectors han anat variant segons les urgències en cada cas. En el porc van ser molt àmplies quan hi va haver la pesta porquina dels anys vuitanta; en el sector boví quan hi va haver les vaques boges, l'any 1996; en el de la llet, amb les baixades periòdiques de preus per part de les centrals lleteres quan s'aprovisionen dels excedents de llet provinents de França; les del sector de l'avellana usualment molt radicals, amb cremades de pneumàtics en contra dels acords del Consell Nacional. La Unió de Pagesos ha estat també capdavantera en la creació de les agrupacions de defensa forestal arran dels incendis dels anys vuitanta.

El Departament d'Agricultura té institucionalitzades unes taules sectorials que es convoquen cada vegada que apareix un problema en un sector productiu i en què cada organització hi aporta les seves alternatives.

Els darrers anys ha calgut actuar contra les cadenes de distribució alimentàries, que són les que marquen els preus dels productes agraris, per sobre de les empreses agroalimentàries i, és clar, dels productors; amb campanyes contra els mals usos que confonen el consumidor, i denúncies pels falsejaments de les etiquetes, prou corrents.

Si resseguim els punts que destaquen de les ponències aprovades en els onze congressos que ha celebrat el sindicat, podrem fer un seguiment dels neguits del sindicat en cada moment de la seva història.

TAULA 2. Neguits principals del sindicat

<i>Any</i>	<i>Lloc</i>	<i>Punts destacats de les ponències</i>
1976	L'Espluga de Francolí	Volem viure de la terra!
1979	Cervera	L'orgull de ser pagès. Consolidació del sindicat
1984	Torroella de Montgrí	Concertació amb els governants des de la independència
1988	Vic	La defensa de l'explotació familiar agrària
1992	Reus	L'agricultura en el teixit social i econòmic en el món rural
1994	Lleida	Establiment d'una xarxa de serveis propis per als pagesos
1997	Figueres	Els pagesos en relació amb el medi ambient
2000	Mataró	Contracte de la pagesia amb la societat per un medi rural viu
2004	Tortosa	Agricultura i mundialització
2008	Les Borges Blanques	La nova PAC del 2008
2012	Girona	La pagesia i el funcionament del mercat

LA CONCERTACIÓ

La Unió de Pagesos ha hagut d'anar cremant moltes energies per guanyar la seva quota d'espai social, lluitant en un sistema amb una democràcia parlamentària que aleshores s'estrenava gelosa del nou poder aconseguit.

Un sistema que reaccionava, i encara ara, contra tot el que pogués significar la consolidació d'una *societat civil* que s'entengués com a contrapoder, amb el qual s'han d'anar compartint les decisions més importants que cal prendre en cada àmbit, tret propi d'una democràcia participativa. També hi ha hagut un problema de llenguatge. El polític sol mesurar i matisar més les paraules i sovint utilitza molts circumloquis. En canvi, des del sindicat el vocabulari sol ser més directe, sense ambigüitats.

No té sentit que la Unió de Pagesos, com a sindicat hegemònic amb milers d'afiliats, sigui un sindicat submís, ja que té una responsabilitat davant dels seus nombrosos militants. I les diferents instàncies governamentals acaben per entendre-ho. Per la mateixa raó, no pot ser un sindicat radical. I es pot qualificar de caràcter rebec per haver volgut mantenir a ultrança la seva independència de qualsevol partit, cas insòlit en el panorama sindical català o espanyol, i fins i tot europeu.

La Unió de Pagesos va haver de convèncer que no era la competència, sinó l'interlocutor: les unions van néixer amb l'afany de participació en un sector que no disposava de canals adequats. Quan la Unió de Pagesos parla de participar, aquests poders recelosos procuren arraconar-la a una funció solament de reivindicació. El que ha buscat la Unió de Pagesos és aconseguir que es reconegui la seva funció d'intermediació. De fet, ha estat l'interlocutor privilegiat, l'únic gairebé sempre, de companyies petrolieres, de gas, elèctriques, telefòniques, químiques, de la Renfe o d'Obres Públiques en els múltiples processos d'expropiació de sòl agrari, prou estesos a Catalunya.

La principal funció de la Unió, en la seva ja no tan curta història, ha estat la d'anar definint uns espais d'actuació propis, com a organització de democràcia participativa, uns mecanismes i uns instruments de negociació i pacte. Més d'una vegada ha hagut de crear l'interlocutor perquè no existia o no estava interessat en el seu paper.

El 1986 se signen els primers Acords Agraris de Catalunya. L'objectiu de concertar la política agrària havia estat fixat al Congrés de Torroella de Montgrí el 1984. Tan bon punt són coneguts els resultats de les eleccions al Parlament de Catalunya, la Unió planteja les propostes de concertació al reelegit president Pujol, que delega la negociació en el nou conseller Miró.

La primera cosa que implica tota negociació és el reconeixement dels par-

ticipants com a interlocutors. A més, tot pacte significa definir objectius, uns mitjans per aconseguir-los, l'establiment d'un mecanisme per al seguiment d'allò que s'ha pactat i una garantia de consulta periòdica o la constitució d'unes comissions de treball.

Tot acord significa, de fet, la renúncia d'una part de la pròpia autonomia de decisió, que es trasllada a uns altres centres de decisió a la vegada autònoms: taules de negociació, comitès de gestió o grups de treball. Els partits en el Govern són molt recelosos del seu poder, i no els agrada cedir o delegar part d'aquest poder. Això perjudica les organitzacions intermèdies de participació com la Unió de Pagesos.

Per això són considerades prou sovint com la «competència», especialment pels partits que disposen del seu sindicat «apadrinat». La presa de decisions en política general és funció del Parlament, és clar, però el sindicat ha de participar en la presa de decisions concretes, o sigui en els objectius tècnics subordinats, i això millorarà la rendibilitat de les mesures adoptades.

La concertació comporta, tanmateix, una subordinació del sindicat als punts que s'acorden però també la del seu interlocutor en el Govern, i això costa més. De totes maneres, no hi ha cap raó perquè la cessió d'autonomia entre sindicat i Govern hagi de ser simètrica.

Com hem citat al principi, el sol fet de participar implica ja el reconeixement públic de la posició hegemònica del sindicat, de la seva capacitat i dels seus coneixements. Pel cantó del sindicat, concertar és aprovar i obliga a una autolimitació de les demandes. Obliga a triar objectius, a seleccionar prioritats. No es pot negociar tot el que està pendent, de cop. En canvi, si el sindicat es mostra massa submís, pot perdre la seva base, cosa que tampoc hauria d'interessar al Govern, que pot quedar-se així sense interlocutor. L'Estat necessita les organitzacions representatives si vol acomplir les seves polítiques sectorials amb una mica d'eficàcia i racionalitat. També, unes organitzacions que aglutinin la diversitat del sector.

Costa posar en el mateix cistell un cerealista de la Segarra que porta dues-centes hectàrees i que a l'estiu, quan fa la collita, treballa de sol a sol i fa moltes hores, amb l'horticultor o el floricultor del Maresme. Aquest amb dues hectàrees d'hivernacles i quatre assalariats fixos té feina pràcticament tot l'any i quan hi ha una ventada, gelada o calamarsada, l'endemà ja està replantant per recuperar-se dels danys. O el lleter de la Selva que porta dues-centes vaques amb dos robots de munyir la llet amb el fructicultor amb trenta hectàrees de presseguers del Segrià. I tots pertanyen a la Unió de Pagesos, amb rendes similars. Als governants els interessa precisament un interlocutor que agrupi tota aquesta diversitat: a un cerealista li interessarà un preu alt dels cereals que

cultiva, mentre que el ramader voldrà un preu del pinso contingut. Els governs no poden tenir gaires fronts oberts. Necessiten racionalitzar les seves actuacions i uns interlocutors que els simplifiquin la feina.

Negociar unes condicions vol dir també aprovar-les i defensar-les, i sovint prendre compromisos. Si el Govern pretén que el sindicat les admeti, haurà de preveure unes compensacions. Un punt important: les decisions que cal prendre hauran de ser verificables, ja que se n'ha de poder controlar el compliment.

Cap organització està obligada a concertar o negociar-ho tot, en tot moment, ja que el compromís redueix la possibilitat de crítica, i pot conduir el sindicat a ser absorbit per la lògica del sistema. Més d'una vegada, i el mateix dia, el sindicat ha estat concertant en el que estava d'acord i s'ha manifestat contra el que era impossible d'acordar.

El sindicat petit, amb poca incidència, feble i submís, estarà disposat a pactar el que calgui per tal de ser reconegut. El sindicat «dirigit» es veurà forçat a fer el que li dicti el partit que l'apadrina. En canvi, la responsabilitat d'un sindicat representatiu i fort com la Unió de Pagesos no ho posarà fàcil per arribar a uns acords satisfactoris per ambdues bandes.

És així com les Bases per a una concertació que s'acorden el 1988 per obrir un procés de negociació amb el Ministeri d'Agricultura inclouen:

1. El respecte a posicions discrepants.
2. La no-renúncia a la independència sindical.
3. La disposició per fer concessions mútues, i preveure que en aspectes concrets l'acord no serà possible.
4. La disposició de l'organització per responsabilitzar-se i defensar públicament, davant de la societat i dels mateixos militants, els acords a què es pugui arribar.
5. El reconeixement mutu entre els interlocutors, de manera que s'accepti la identitat diferenciada entre el poder i els agents socials.

El poder és una relació de negociació, o sigui d'intercanvi. És una relació recíproca que és desequilibrada, asimètrica. La Unió de Pagesos ha anat aprenent que en tot procés de negociació hi ha unes regles del joc, i uns papers per representar, de manera que queden establertes les relacions entre els participants. Hi ha un vocabulari, un ritual d'etapes que s'han d'anar cobrint, un respecte entre els interlocutors i les institucions que representen mentre es negocia, i, evidentment, uns èxits que cal cedir al contrari, perquè els pugui explicar com a objecte de canvi obtingut en la negociació. El sindicat ha après

que cal que les negociacions es produeixin obertament, reconeixent la legitimitat dels interessos divergents en presència dels afectats. Així, els enfrontaments inevitables seran més racionals i menys costosos, i podran ser utilitzats de manera dinamitzadora per al funcionament de la societat.

Com a organització que s'ha construït ella mateixa, la Unió té clara la importància de tot un seguit d'innovacions «tècniques» molt difícils d'adoptar: les innovacions organitzatives. Per això s'ha anat especialitzant a portar endavant les que el sector reclamava: taules sectorials, interprofessionals i comitès de gestió, per controlar preus i excedents de les principals produccions del sector; així com les agrupacions d'inspiració institucional: agrupacions de defensa sanitària, arran de la pesta porquina; agrupacions de defensa vegetal, per al control de plagues i malalties dels cultius; agrupacions de defensa forestal, arran dels grans incendis forestals, i també les agrupacions de gestió d'explotacions.

Tota la política agrària està traspassada a les autonomies. El Govern de Madrid té una funció prou limitada de coordinació, ja que les grans decisions en l'àmbit agrari es produeixen a Brusselles. I també de distribució dels ajuts, que arriben de la Unió Europea. Per això, la concertació es fa més fàcil en un país petit com és el nostre i on tots els interlocutors es coneixen prou. Per això no s'han produït grans diferències entre els diferents governs quan han variat de color. Des que es va aclarir el panorama de representativitat arran de les primeres eleccions a Cambres, quan s'han produït enfrontaments ho han estat per les maneres de fer del polític de torn, perquè no ha entès la funció representativa de l'organització.

LA FORÇA DE LA UNIÓ DE PAGESOS

Indubtablement, la força de la Unió passa principalment per la representativitat en el camp català, a més de la seva nombrosa afiliació. Però l'eficàcia sindical haurà de quedar corroborada per la capacitat d'ampliar contínuament i progressivament l'àrea d'influència, gràcies a la coherència de les accions i l'arrelament de les demandes.

És per això que el poder mobilitzador no passa forçosament ni solament per l'acció de carrer: manifestacions, tractorades, bloqueig de carreteres o boicots, sinó fonamentalment per la capacitat de convocatòria, o sigui de resposta solidària, explicitada en reunions, accions concretes i locals. I també passa per les eleccions a les cooperatives i als diferents organismes com el Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE), el Consell Català de la Producció Integrada (CCPI), a les diferents denominacions d'origen

(DO) del vi, de l'oli, dels formatges, de la pera de Lleida... El poder mobilitzador no es limita tampoc a les accions de defensa —les que tenen més ressò en els mitjans de comunicació—, sinó que també té a veure amb la participació i el diàleg en múltiples àmbits. I també amb els diferents processos de reflexió interna arran dels diferents congressos i assemblees per a l'adaptació als grans canvis que es van produint en el sector.

La força de la Unió li ve de la forta vinculació amb la base i de jugar la carta de la democràcia directa en el procés de presa de decisions. Possiblement aquest sigui l'únic camí per a un sindicat. Per aquesta raó implicaria una greu simplificació el fet de pretendre identificar la força sindical amb els períodes de lluita que, a més, tenen uns fluxos i refluxos, ja que la realització de mobilitzacions depèn sempre del grau de les dificultats que es van presentant per aconseguir uns objectius.

Aquesta força es demostra en la capacitat de convocatòria en les mobilitzacions periòdiques i especialment en els resultats de les eleccions, que la Unió de Pagesos entén com una de les mobilitzacions més importants que s'estan fent cada quatre anys. Ningú pot discutir els resultats, que no es poden prestar a gaires interpretacions.

A més, la mobilització no és un fi del sindicat en si mateix, sinó tan sols un mitjà. Més encara, quan es realitza una mobilització, ja s'està limitant una possible mobilització següent, a causa del cansament que es produeix si no s'obté cap resultat de les accions endegades. La capacitat de mobilització en els moments crucials és molt important, però també la capacitat d'administrar després el que s'ha aconseguit, la capacitat de preparar demandes a llarg termini en una lògica racional i no per impulsos momentanis.

EL PROJECTE NACIONAL DE SERVEIS

A finals dels anys vuitanta, com que no s'avançava en el reconeixement de la seva funció sindical, la Unió de Pagesos decideix dedicar-se a treballar de portes endins en la seva estructura i per muntar els serveis agraris especialitzats que els pagesos no troben arreu del país, i s'acorda endegar tots els serveis conjuntament.

El 1994, al Congrés de Lleida s'aprova el Projecte Nacional de Serveis. Es tracta d'estructurar una entitat especialitzada que pugui donar millor que ningú els serveis que el pagès necessita per millorar la competitivitat i el nivell professional de l'explotació agrària: assessoria fiscal, gestió comptable, assegurances agràries i contractació de temporers.

Avui la Unió de Pagesos disposa d'una estructura extensa amb oficines als caps de comarca, a partir d'un model que consisteix a mantenir uns serveis de gestió potents amb un mínim d'alliberats sindicals. Sempre sense voler convertir-se en un «sindicat de serveis».

Així s'arriba al fet que avui el pressupost de la Unió de Pagesos es mogui al voltant dels 14 milions d'euros. Hi treballen més de 200 persones, la majoria a la seva empresa Agroxarxa. Té 36.000 clients, 10.000 afiliats i contracta 4.000 treballadors temporers cada any.

UNA ORGANITZACIÓ, UNA ESTRUCTURA I UNA PRÀCTICA SINDICAL

El seu model d'independència dels diferents poders polítics i econòmics fa que es tracti d'un model que es pot considerar insòlit i que fins al moment ha pogut resistir molts embats des dels diversos angles polítics.

És una organització viva que mobilitza quan convé molts pagesos en les seves manifestacions. Es tracta del primer sindicat agrari d'Espanya en nombre d'afiliats i en resultats electorals.

Ofereix un cos de pensament elaborat a partir de les directrius aprovades en les deu assemblees i nou congressos de la seva —ja no tan curta— història, on queden marcades les estratègies que cal seguir, i en els consells nacionals mensuals a Vilafranca, on assisteixen els delegats de les diferents comarques de Catalunya.

El treball del benvolent, amb el seu voluntarisme, ha estat i és el que ha ajudat a alleugerir les finances de la Unió de Pagesos, a més de la seva afiliació i cotitzacions que permeten al sindicat de mantenir la seva independència, cosa que és important en èpoques de retallades en les contraprestacions que rep de les administracions per la feina que desenvolupa.

Tot i que el gruix del treball acostuma a recaure en els mateixos dirigents, arreu de les comarques avui la Unió de Pagesos disposa d'una xarxa de militants extensa, formats en múltiples reunions, assemblees, congressos i taules de negociació. A més, en moltes comarques s'ha anat aconseguint el relleu cap a pagesos més joves. La majoria de militants del temps de les tractorades avui ja tenen més de seixanta-cinc anys. De totes maneres, la feina sindical pagesa no llueix, no sempre dóna satisfaccions i costa molta gasolina. Per això, avui dia, a partir de les escales de valors actuals, es fa cada vegada més difícil de trobar ciutadans que vulguin dedicar els seus esforços al benestar comú, a menys que sigui pel camí de la professionalització remunerada.

La Unió de Pagesos no té pràcticament sindicalistes alliberats. N'és una servitud, però també la grandesa. Solament els sindicalistes de l'Executiva, amb diferents graus de dedicació, reben una contraprestació per matí o tarda dedicats al sindicat, per poder pagar a la seva explotació qui el substitueix quan ell no hi és.

El cens electoral de 30.000 agricultors parteix dels pagesos assegurats a la Seguretat Social com a tals. No hi entren els assalariats, uns altres 30.000 més; ni els pagesos a temps parcial donats d'alta en la Seguretat Social en altres sectors productius, ni tampoc —òbviament— els jubilats. A les eleccions del 2011, dels 29.818 censats van votar a alguna candidatura 17.094 pagesos, dels quals 9.615 ho van fer a favor de la Unió de Pagesos. Per tant, segons el grau de compromís amb el sindicat, la Unió de Pagesos té en diferents cercles concèntrics: clients dels seus serveis; amics que participen en les seves mobilitzacions; fidels que van a votar-la cada quatre anys; afiliats que amb les seves cotitzacions ajuden a mantenir les accions del sindicat i que, molts d'ells, participen en la democràcia interna de l'organització, i finalment el nucli dur dels militants, amb diferents graus de responsabilitat, dispersos arreu de la geografia catalana.

Les accions desesperades dels grups de pagesos no són gens fàcils de reconduir, sobretot quan actuen sense preveure cap alternativa al problema que combaten. El sindicat te una funció de canalització, d'encarrilar tot un seguit de reclamacions que es farien igualment però de manera espontània i salvatge. Més d'una vegada el sindicat es posa al davant d'una acció, encara que no en tingui clara la sortida, perquè sap que si no hi intervé es produirà igualment, en perjudici dels pagesos que no tenen cap estratègia prevista. Més enllà del crit i les posicions populistes procura donar-hi coherència dins el seu marc global d'actuació per tal que no entri en contradicció amb els seus fins.

La Unió de Pagesos s'ha vist obligada a elaborar un programa coherent que abrasi la heterogeneïtat dels seus components. Després d'uns primers temps de construcció d'un pensament, la discussió estratègica s'ha anat sobreposant al debat ideològic, en una constant tensió entre el que s'ha de fer i el que es pot fer, entre els objectius finals i els interessos immediats, entre l'idealisme i el pragmatisme. També entre la propulsió d'alternatives als problemes immediats, que vagin en la direcció dels objectius finals. El verbalisme s'ha mitigat, es redueix l'idealisme i pesa més la resposta als problemes del dia a dia.

CONCLUSIÓ

En els temps de les dues primeres tractorades eren molts els pagesos que pensaven que valia la pena lluitar pel manteniment dels seus llocs de treball al camp. La il·lusió de molts pagesos s'ha perdut. Molts, generalment els qui no tenen prou dimensió, han aprofitat l'oportunitat, en trobar feina fora del sector, per prendre una decisió prou encertada: la de deixar-ho córrer. Uns han esperat a la seva jubilació, uns altres —més valents— han passat a altres sectors mentre hi han anat trobant feina. Hi ha els qui han invertit amb resultats més o menys positius per assegurar la viabilitat de la seva explotació i assegurar la transmissió als seus continuadors. Aquests anys de crisi global la davallada s'ha aturat; molts fills estan decidint de quedar-se a l'explotació paterna perquè no troben una oportunitat millor fora.

La Unió de Pagesos «ja no és el que era», ni tampoc el camp, ni tampoc el país. Els canvis al camp s'han anat succeint cada vegada amb més rapidesa; el sector en aquests darrers trenta anys ha canviat molt, i ha deixat pel camí molta població activa, moltes il·lusions, i també molts dels hàbits antics.

La democràcia s'ha «normalitzat», els pagesos han anat comprovant els magres resultats obtinguts mitjançant les diferents actuacions i mobilitzacions. Molts dirigents s'han cremat pel camí i han tornat a casa. Però també s'ha consolidat un sindicat, amb una estructura de representació interna per comarques, organitzada també per sectors de producció, amb els congressos i les assemblees que es van alternant cada dos anys, on es van posant al dia les diferents estratègies que cal seguir. Ha aconseguit primer afiliar un bon nombre d'aquells pagesos que van sortir a les tractorades, i mantenir després la cotització en una gran majoria de casos dels seus successors, de la generació següent dels que van sortir amb els seus tractors.

L'element cohesionador de la Unió de Pagesos li ve del fet d'agrupar els *explotadors directes* o *agricultors a títol principal* o, segons el nou terme usat per la Unió Europea, els *agricultors actius*, o sigui els que viuen a la terra. Aquest principi aglutinador base del sindicat haurà de compensar l'aïllament físic i dispers característic de la població agrària i rural. Els sindicats de treballadors industrials o d'oficines poden realitzar assemblees amb una certa facilitat. En canvi, un sindicat agrari sovint ha d'agrupar diversos pobles per aconseguir reunir una quantitat mínima de pagesos. D'aquí també l'organització interna per comarques.

La Unió de Pagesos subratlla que no hi ha conflicte d'interessos entre els diferents grups del sindicat. Cal, però, reconèixer que no és fàcil conciliar algunes posicions entre les diferents produccions de secà o de regadiu, o ramaderes. Ja s'ha dit que l'altre element cohesionador dels pagesos és l'agrupació

davant del poder de les empreses agroalimentàries transformadores i, cada vegada més des d'un temps ençà, de les cadenes de distribució. També, que l'Estat, davant la heterogeneïtat del sector, necessita un únic interlocutor que aglutini la diversitat del sector agrari, que sàpiga conciliar els interessos dels seus components en un projecte únic.

En un mateix sindicat, la Unió de Pagesos, hi ha agricultors amb explotacions agràries ben diverses. D'aquí també que cada comarca tingui una gran autonomia dins de la Unió de Pagesos, amb les consegüents dificultats de cohesió interna i de disciplina. Hi ha pagesos que podran superar les diferents proves de supervivència que la política agrària comunitària (PAC) els va presentant: els anys en què hi ha hagut un augment de la renda agrària *per capita* ha estat per la reducció de la població activa agrària.

El lema «Volem viure de la terra» del I Congrés és prou concret i segueix vigent. Per això, els pagesos hauran d'aplicar molts canvis en les seves explotacions: controlar els costos, aplicar nous mètodes de producció i tècniques de gestió. Les produccions hauran d'adaptar-se contínuament als canvis de la demanda i a les noves normatives comunitàries obligatòries de producció sostenible de l'agricultura i del benestar animal.

Després de les primeres eleccions legislatives, els grans avenços democràtics en l'àmbit rural van ser la constitució dels primers ajuntaments democràtics el 1979, cosa que va destronar el poder de molts cacics del règim, i les eleccions al Parlament de Catalunya de l'any següent. Va començar la llarga lluita per la democratització al sector agrari fins que es van aconseguir les primeres eleccions democràtiques al camp el 1984. Va seguir la pugna pel reconeixement com a interlocutor privilegiat del sector i la lluita per mantenir la independència i no ser cooptat per cap partit polític.

La Unió de Pagesos ha anat centrant el seu àmbit de treball al que correspon a un sindicat agrari. El sindicat busca bàsicament una major racionalitat de la realitat tecnicoproductiva, orientant l'explotació agrària cap a la productivitat i l'eficiència, entre altres objectius. Ha seguit mantenint una visió social de la nostra societat: és el seu *pensament nacionalista català* i també el *progresisme* dels seus Estatuts. En les diferents vagues generals i també en la darrera del 29 de març del 2012, el sindicat s'hi adhereix, dins de la Taula d'Autònoms de Catalunya a la qual pertany, tanca les oficines de les comarques i convida els pagesos que s'afegeixin a les actuacions que es facin arreu.

La seva funció s'ha centrat a actuar també com a entitat de col·laboració amb l'Administració, de seguiment de les seves actuacions, de treball conjunt per a l'eficiència tècnica i la racionalització del sector en les diferents taules de negociació, consolidades, però amb resultats molt variables.

La seva força real li ve per la seva representativitat en les eleccions sindicals agràries de cada quatre anys, però sobretot li ve per l'arrelament en la seva base, en la realitat social, i també per saber emetre propostes que la societat civil catalana pugui entendre i fer-se seves. També, per la seva eficàcia en les alternatives a l'hora de presentar propostes legislatives al Parlament català o a les Corts de Madrid, que prou sovint són aprovades per unanimitat pels diferents grups polítics. És el cas, per exemple, de la resolució votada per tots els partits polítics en el Ple del Parlament de Catalunya el 14 d'abril del 2010 sobre el món agrari català.

Bibliografia

Per a una visió de l'agricultura catalana, vegeu:

PEIX, Andreu (2010). «La crisi de l'agricultura». A: SUBIRATS, Marina (coord.). *Societat catalana 2010*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Associació Catalana de Sociologia, p. 67-81.

Per ampliar el coneixement de la Unió de Pagesos, vegeu:

La Terra: Òrgan d'informació i debat de la Unió de Pagesos [Barcelona: Edicions La Terra]. [Iniciada el 1975 en la clandestinitat i de publicació mensual. Des de gener del 2009 podeu trobar tots els exemplars penjats al seu web: <http://www.uniopagesos.org/index.php/sala-premsa/la-terra>]

PEIX, Andreu (1999). *25 anys de la Unió de Pagesos (1974-1999)*. Lleida: Pagès. 380 p.

UNIÓ DE PAGESOS (1979). *Per la unitat i la justícia al camp: II Congrés de la Unió de Pagesos: Cervera, 1 de maig de 1979*. Barcelona: [s. n.]. 150 p.

— *Unió de Pagesos* [en línia]. <www.unio-pagesos.org>. [Presenta informació molt actualitzada i hi podeu trobar les ponències dels congressos i de les assemblees]

Sobre les societats d'intermediació, uns clàssics:

GARCIA PELAYO, Manuel (1977). *Las transformaciones del Estado contemporáneo*. Madrid: Alianza Editorial.

GINER, Salvador; PÉREZ YRUELA, Manuel (1979). *La sociedad corporativa*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.

SCHMITTER, Philippe; LEHMBRUCH, Gerhard (ed.) (1979). *Trends toward corporatist intermediation*. Beverly Hills; Londres: Sage.